

АРТ – ТЕХНОЛОГІЇ: АКТИВІЗАЦІЯ ТВОРЧОГО ТА ДУХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ У ПРОФЕСІЙНОМУ САМОВИЗНАЧЕННІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

В статті представлена можливість розглянути використання арт-терапії в профорієнтаційній роботі з учнівською молоддю. Презентується арт- методика «Цеховий знак» та можливості її використання в професійному самовизначенні в умовах сучасного ринку праці.

Ключові слова: арт-терапія, «Цеховий знак», профорієнтаційна робота, професійне самовизначення, символ, символіка.

Актуальність дослідження. З огляду соціальної і особистісної значущості проблема осучаснення профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю є надзвичайно важливою, оскільки її ефективне вирішення сприяє задоволенню потреб держави й суспільства у висококваліфікованих і конкурентоспроможних фахівцях різного напрямку діяльності. Відбувається оновлення освітньої парадигми, де в основі є визначення індивідуальності, самобутності, самоцінності кожної молодої людини, її розвитку не як колективного суб'єкта, а, передусім, як рівноправної соціально компетентної особистості.

У своїх наукових працях О.І. Вітківська визначає, що профорієнтаційна робота з молоддю, як система здійснення підготовки її до свідомого професійного самовизначення, «може мати успіх лише за умов неформального, суб'єктного, особистісного підходу до проблем кожної молодої людини» [2, с. 43].

Постановка проблеми. У полі сучасного простору наукової і практичної психології все більше дослідників доходять висновку про необхідність використання у профорієнтаційній роботі не тільки вербальних методів, які дозволяють дослідити радше раціональні, усвідомлені уявлення респондентів, а й широкого залучення ресурсів проєктивних методик, завдяки яким отримується можливість актуалізувати неусвідомлені процеси психічного розвитку особистості.

На наш погляд, арт-терапевтичні технології і є саме тою методологічною базою, яка об'єднує і досягнення наукової думки, і досвід мистецтва, в якому проявляються інтелект людини, її почуття та ставлення, ціннісні орієнтації, рефлексія й ресурсна можливість для досягнення своєї мети. Арт-терапія, як специфічна діяльність, на зіткненні мистецтва, психології і психотерапії, надає можливість виявити інтерес у учнівської молоді до змісту різних професій, зорієнтувати їх до усвідомленого вибору свого професійного майбутнього, до саморозкриття та саморозвитку природжених і набутих здібностей, нахилів й рис характеру.

Серед сучасних досліджень проблематики професійного самовизначення цікавою є позиція М.С. Пряжнікова, який вивчаючи зв'язки професійного і особистісного самовизначення, професійного вибору і професійної самореалізації особистості з іншими сферами життя, робить висновок, що характер і зміст професійної діяльності людини зумовлені її цілісним ставленням до Світу і полягає у «самостійному і свідомому знаходженні сенсу виконуваної роботи і всієї життєдіяльності в конкретній культурно-історичній і соціально-історичній ситуації» [7; с.17].

В цьому аспекті цю проблему розглядав у своїх нових роботах Є.О.Клімов, який розробив цікаву концепцію «професійно-типової картини світу» притаманну професійним спільностям. Визначаючи образ Світу, як найважливішу частину свідомості, що регулює повсякденну поведінку людини, вчений вважає, що не стільки професія породжує певний образ думок людини, скільки «людина знаходить у професії те, що відповідає сенсу її душі і образу думок.» [5; с.19].

На наш погляд, сьогодні ще дуже мало вивчається такий аспект самовизначення, як розуміння професійної спільності, морально-духовного ставлення до професії, де поряд з питанням «ким бути?» перед молоддю людиною виникає необхідність зробити вибір « яким бути?» і «з ким бути?», оскільки поняття професіоналізму як «системи організації свідомості»[7; с.9], притаманної професійним спільностям, включає в себе не тільки конкретні професійні знання, вміння, досвід, але й властивості людини як цілого. Професія — це не

тільки діяльність, але й «сфера прояву особистості» [7; с.151].

Мета статті – представити арт-методику «Цеховий знак», розкрити її зміст та визначити можливості її використання в професійному самовизначенні юнацтва.

Культурно-історична спадщина минулого впливає на емоційно-інтелектуальні перетворення у молодій людині, які, як ми можемо зазначити, і формують світогляд особистості, її ціннісні орієнтації та смисли. Екскурс в історичне минуле привернув нашу увагу на використання символів, де поняття «символ» означає знак, пов'язаний з предметністю, який позначається ним так, що зміст знака і його предмет представлені тільки самим знаком й розкриваються лише через його інтерпретацію [3; с.31].

Ю.В. Арсен'єв у своїй книзі «Геральдика: Лекції, читанні в Московському Археологічному інституті у 1907-1908 році» писав, що символ — це є розгорнутий знак, тоді як знак є зародком символу. Сам термін «символ» походить з грецького на «знак» — речовий та умовний, який нагадує конкретне поняття або образ, що втілює певну ідею [1; с.110].

В цьому розумінні, цікавою є думка українського філософа Г.Сковороди, який стверджує, «що символ — це світ, в якому захована істина, зрозумівши її, людина зможе пізнати і досягнути щастя Єдиний правильний спосіб пізнати символ — це розуміти його так, щоб зберегти його цілісність» [9;с.12].

Трактування символів змінюються щодо світогляду епохи, її цінностей, ідеалів, при цьому посилюється роль суспільного середовища як певного образу або «образно-сислової просторової ідеї» [1; с.111].

Саме, тісний зв'язок мистецтва та реальності через застосування алегорій, символів і знаків є яскравим прикладом поєднання глибини інтелектуального пошуку та відчуття навколишньої дійсності. У відповідності до цього, нас зацікавила історія застосування символічного зображення XI – XII століття «Цеховий знак», який був знаком відміни різних закритих корпоративних спілок, що склалися з членів, приналежних до одного або кількох зближених ремісничих фахів.

Організовані в цехи ремісники мали свій внутрішній кодекс поведінки, дисципліни, санкцій (діяли цехові суди), свої обряди, касу (цехова «скринька»), прапор, печатку, **знак** (так звані «**цеха**»), та навіть мали цехове вбрання для різних урочистостей (церковні свята, звані обіди, засідання тощо) [4; 47 - 49].

За допомогою особистої знакової системи в символічному зображенні «Цеховий знак» та завдяки регламентованій композиції втілювались реальні означення даних ремесел, які мали своє визначене значення, і в цілісному поєднанні відбивали коло ідей, їх характер роботи та знаряддя виробництва; надавалась уява про особливості оточуючих суспільних явищ через світосприймання людини того часу.

В стародавній книзі «Чтения Исторического Товариства Нестора. т. XV» було записано, що ремісничі цехи спричинилися до розвитку міського самоуправління, мали своїх представників у магістраті й творили у ньому, поряд патриціїв, купців та інших верст населення. Подібні до ремісничих цехів, іноді з тією ж назвою, були створені фахові організації учителів, лікарів, аптекарів, адвокатів, нотарів; згодом вони звалися гільдіями, при чому назву «цех» було залишено для ремісничих об'єднань: шевців, кравців, ткачів, рибалок, музик, бондарів, пекарів, різників, малярів та ін. [6, с.97].

Символічне зображення «Цеховий знак» як явище було пов'язане з тим, що у різних груп людей виникло бажання відділитися, аби підкреслити професійні особливості даного фаху, тобто знаряддя праці даного виду праці, атрибути, матеріали, які вони використовували, та інше. А відтворювали цей знак відміни із різних матеріалів, а саме: з паперу, картону, тканини, фарб різного виду, текстури, кераміки, дерева, металу тощо.

Цей історичний екскурс спонукав згадати народну мудрість, що «нове - давно забуте старе», і надихнув нас використати цей матеріал у профорієнтаційній роботі з учнівською молоддю, створивши для цього методику «**Цеховий знак**», яка допомагає заглибитись у історичну спадщину культурних надбань наших предків.

Науковий підхід до створення арт-методики «*Цеховий знак*» розроблено в рамках позитивної психології та соціально–психологічного і гуманістичного підходів до професійного самовизначення учнівської молоді, з урахуванням їх вікових особливостей і формуванням різних аспектів соціально-професійного Образу «Я», де синтезуючий підхід інтегрує в собі положення різних розвиваючих і творчих концепцій арт–методів і арт-технологій.

Дотримуючись сучасних системних уявлень про застосування арт-технологій, ми можемо в рамках цього представити методику «*Цеховий знак*», як діагностичну, і вона характеризується:

- економічністю (методика компактна, не потребує спеціального обладнання, відносно проста у проведенні, припускає групові форми роботи, займає мінімум часу для отримання даних і не потребує складних методів обробки);
- глибиною отриманої інформації (методика дозволяє виявити індивідуально–психологічні характеристики особистості і особливості її світосприймання, розкрити творчі здібності, пробудити зацікавленість у професійному самовизначенні, виявити **рівень ресурсних можливостей до саморозвитку та професійної спрямованості**);
- універсальністю (методика гнучка і може застосовуватись та використовуватись для вирішення широкого спектру завдань як особистісного, так і професійного напрямку, може використовуватись в груповій й індивідуальній роботі);
- дозволяє відтворити невербальними засобами спілкування свої почуття, уяву, емоції, подолати бар'єри взаємодії, є матеріалом для бесіди і дозволяє її ефективно структурувати (за необхідністю);
- покликана виявити групу осіб, які потребують додаткової форми індивідуального консультування та допомоги у професійному самовизначенні і у виявленні ресурсних можливостей їх подальшого особистісного розвитку.

Рівень ресурсних можливостей до саморозвитку та професійної спрямованості визначається на основі формальних і змістовних показників за допомогою критеріїв (**високий, середній, низький тобто «проблемний»**), де способи зображення загального змісту малюнку «Цеховий знак», такі як, цілісність сприймання уявного образу майбутньої професії, зацікавленість, обізнаність з професією через прояв фантазії, оригінальності й винахідливості та завдяки відображенню символів, образів, предметів діяльності, інструментів, знаряддя праці, які були притаманні цій професії [8; с.202]. .

Аналіз творчих робіт показав, що приблизно тільки приблизно половина учнів–респондентів (понад 200 учасників) змогла цікаво і творчо представити професію для презентації у сучасному її вигляді, але уявити її розвиток у майбутньому вдалося тільки одиницям. Інша половина учнів так і не змогла змістовно відтворити предмети, знаряддя праці, або інші характеристики презентованої професії. З урахуванням зазначених показників, ми можемо констатувати, що результати досліджень свідчать про досить низький рівень обізнаності учнів зі світом професій, а також, про вміння віднайти значущі характеристики для професії і вміння їх презентувати. Учні, які багатогранно і всебічно обізнані з професією, виявляють свою зацікавленість, розвивають креативне мислення, яке активізує пошук шляхів до самопізнання, самоусвідомлення та саморозвитку.

Простір професійного майбутнього для юної особистості - це явище не тільки соціального, але й морального, духовного характеру, який не вичерпується питанням «ким бути?», а стає головним сенсом життя - «яким бути?».

Висновки. За результатами дослідження про застосування арт – терапевтичних технологій у профорієнтаційній роботі з учнівською молоддю, і порівнюючи цей метод з іншими методами і формами профорієнтаційної роботи, ми можемо констатувати, що саме цей метод надає можливість визначити **рівень ресурсних можливостей до саморозвитку та професійної спрямованості**, що допомагає учням отримати певний ціннісний досвід, розкрити потенціал життєтворчості, і вивчаючи пам'ятки історичного минулого, навчитись збагачувати духовні надбання людства результатами власної діяльності, відчуваючи себе частиною великого Всесвіту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арсеньев Ю.В. Геральдика: Лекции, читанные в Московском Археологическом институте в 1907-1908 году. – М.: ТЕРРА – Книжный клуб, 2001, с.110 - 111.
2. Вітківська О.І. Професійне самовизначення особистості і практичні аспекти професійної консультації: Монографія. – К.: Наук. світ, 2001. – С.289.
3. Злочевська Л.С. Арт-технології: символи і їх застосування у професійному самовизначенні учнівської молоді // Зб.: Простір арт-терапії. Збірник наукових праць 1(7)./ Збірник підготовлено за матеріалами II науково-практичного інтернет-семінару «Творча розмаїтість простору арт-терапії» лютий 2011. – с.30 – 37.
4. Єршов А. До історії цехів на Лівобережжі XVII-XVIII в. // Записки Ніжинського ІНО, кн. VI. — Ніжин, 1926, с.47 - 49.
5. Климов Е.А. Образ мира в разнотипных профессиях. – М.: МГУ, 1995, с.19.
6. Лазаревский А. Цеховые акты Левобережной Малороссии. — Чтения Исторического Товарищества Нестора. т. XV, с. 97.
7. Пряжников Н.С. Профессиональное и личностное самоопределение. – Москва-Воронеж: Изд – во Института практической психологии, 1996. – С.176.
8. Соломин И.Л. Современные методы психологической экспресс-диагностики и профессионального консультирования. С-Петербург: «Речь», 2006, с. 280.
9. Шумка М.Л. Символізм у філософській культурі України. Автореферат, дис. на здоб. ступ. канд. філос. наук. – Львів, 2001, С.23.

АРТ-ТЕХНОЛОГИИ: АКТИВИЗАЦИЯ ТВОРЧЕСКОГО И ДУХОВНОГО ПОТЕНЦИАЛА ЛИЧНОСТИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ САМООПРЕДЕЛЕНИИ УЧАЩИХСЯ.

Л.С. Злочевская

В статье рассматривается возможность использования арт – терапии в профориентационной работе с учащейся молодежью. Презентуется арт – методика «Цеховой знак», ее возможности использования в профессиональном самоопределении в условиях современного рынка труда.

Ключевые слова: арт – терапия, «Цеховой знак», профориентационная работа профессиональное самоопределение, символ, символика.

ART-TECHNOLOGIES: ACTIVATION OF CREATIVE AND SPIRITUAL POTENTIAL OF PERSONALITY IN PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION OF STUDENT'S YOUNG PEOPLE

L.S. Zlochevska

The possibility of usage of art therapy in professional oriented work with senior pupils is studied in this article. The art method «Shop sign» is presented and its possibility of usage by senior pupils in the professional self-determination in the conditions of a modern labour-market.

Key words: art - therapy, «Shop sign», vocational guidance work, professional self-determination, a symbol, symbolics.